

ЕЛЕМЕНТИ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ В КОНЦЕПЦІЇ ПРО СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ Р. РУІСА АМАДО

ELEMENTS OF SOCIAL EXPERIENCE IN THE CONCEPT OF SOCIAL EDUCATION OF R. RUIZ AMADO

У статті з'ясовано, що в оригінальній концепції про соціальне виховання іспанського педагога-богослова Рамона Руїса Амадо (1861–1934) були визначені конкретні умови, необхідні для включення та інтеграції людини до соціуму, насамперед, освоєння людиною основних елементів соціального досвіду. Не відступаючи від традиції іспанської педагогіки католицького напрямку тлумачити соціальні феномени як дані природно, обмежені Божим задумом і Божою волею, Р. Руїс Амадо спробував обґрунтувати положення про свідому і діяльну участь людини у системі суспільних відносин, яка уможливується під проводом цілеспрямованого соціального виховання. У концепції про соціальне виховання видатного іспанського просвітителя представлено міркування стосовно цілей, змісту та засобів соціального виховання.

На переконання Р. Руїса Амадо, соціальне виховання передбачає формування в людини звичок жити спільно і поряд з іншими людьми, культури поведінки в суспільстві, прагнень виконувати громадянські і суспільні обов'язки. Включитися в систему суспільних відносин людині допомагають певні елементи історичного соціального досвіду, такі як мова, право, культура, віра, традиція, праця, взаємодопомога та деякі інші.

Будучи педагогом-богословом, Р. Руїс Амадо відповідно до християнської доктрини розрізняє «тимчасові» і «трансцендентальні» цілі людського буття. Суспільне буття людини підпорядковується «тимчасовим» цілям, навчитися взаємодіяти з іншими людьми необхідно людині для перебування в земному світі. У тому ж суспільному бутті людина готується до виконання «трансцендентальних» цілей, намагаючись своєю діяльністю в соціумі заслужити Божу любов. Чим більше людина буде дотримуватися правил християнської моралі, чим повніше стане віддавати свої життєві сили на удосконалення спільноти, тим більше вона заслуговуватиме права на Божу благодать, на особистісне визнання. Соціальне виховання тільки сприятиме інтеграції людини до світу суспільних взаємин. Соціальне виховання – це природний прояв суспільного буття, його «трансцендентальна» мета – привести людину до Бога через пізнання власного призначення в соціальному світі.

Ключові слова: Р. Руїс Амадо, концепція, соціальний досвід, соціальне виховання,

педагог-богослов, суспільне буття, християнська доктрина.

The article finds out that the original concept of social education of the Spanish educator-theologian Ramon Ruiz Amado (1861–1934) identified specific conditions necessary for inclusion and integration of a person into society, first of all human learning the basic elements of social experience. Without departing from the tradition of Spanish Catholic pedagogy to explain social phenomena as natural reality, limited by God's plan and divine will, R. Ruiz Amado tried to justify provisions on conscious and active participation of a person in the system of social relations, which becomes possible under purposeful social education. The concept of social education of outstanding Spanish educator presents reflections on the goals, content and means of social education.

According to R. Ruiz Amado, social education provides for the formation of human habits of living together and with others, the culture of behaviour in society, aspirations to perform civil and social duties. Some elements of historical social experience, such as language, law, culture, faith, tradition, work, mutual assistance, and some others help to get involved in the system of social relations.

As educator-theologian, according to Christian doctrine, R. Ruiz Amado distinguished between "temporal" and "transcendental" goals of human being. Human social existence is subordinated to "temporary" goals, learning to interact with other people is necessary for a person to be in the earthly world. In the same social being person prepares to fulfill "transcendental" goals, trying by her activities in society to earn God's love. The more correct person will follow the rules of Christian morality, the more fully she will give her life forces to improve community, the more she will deserve the right to God's grace, to personal recognition. Social education will only promote human integration into the world of social relationships. Social education is a natural manifestation of social being, its "transcendental" purpose is to lead man to God through knowing his own destiny in the social world. The author's concept of social education of R. Ruiz Amado opened the way to research in social pedagogy of much more complex problems than the mere opposition between individual and social education.

Key words: R. Ruiz Amado, concept, social experience, social education, educator-theologian, social being, Christian doctrine.

УДК 37.013.42

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-1.3>

Зайченко Н.І.,

докт. пед. наук,
професор кафедри загальної
та прикладної психології

ПВНЗ «Інститут екології, економіки
і права»

Постановка проблеми в загальному вигляді. В іспанській педагогічній думці наприкінці XIX – у першій третині XX ст. відбувся справжній соціально-педагогічний поворот. Іспанські педагоги-теоретики під впливом нової соціологічної парадигми повсякчас вдавалися до протиставлення індивідуального і соціального виховання, зосереджуючи значну увагу на величезних мож-

ливостях останнього змінювати спільноти, маси, соціуми. Незважаючи на окремі концептуальні розбіжності у тлумаченні феномена соціального виховання представниками ліберального (П. де Алькantara Гарсія, Ф. Хінер де лос Ріос, А. Посада, Л. Лузуриага, М. Карбонель Санчес, Ф. дель Ріо Урруті, Е. Луїс Андре, Ф. Марті Альпера та ін.) і католицького (А. Манхон, Р. Руїс Амадо,

Р. Бланко Санчес, П. Поведа, І. Альмасан та ін.) напрямів іспанської педагогічної думки, мислили вони в єдиному епістемному полі, їхні роздуми були сповнені соціально-педагогічних інтенцій. Педагоги – представники католицького напряму – не наділяли соціальне виховання якимось особливим змістом або інакшими ціннісними значеннями порівняно з ліберальними педагогами. В їхніх працях так само обґрунтовувалося широке значення соціального виховання як базової, первинної умови консолідації іспанського суспільства. Однак була істотна відмінність: іспанські педагоги-богослови уміщували феномен соціального виховання в інший екзистенційний контекст і розглядали зміст соціального виховання не у площині відношень «людина – спільнота» чи «грумада – держава», а у площині – «людина – Бог», тому і цілі соціального виховання виводилися ними не як суспільно спрямовані, а як трансцендентальні.

Однією із найбільш змістовно повних концепцій про соціальне виховання першої третини ХХ ст. є педагогічна концепція іспанського богослова-просвітителя Рамона Руїса Амадо (Ramon Ruiz Amado, справжнє ім'я – Ramon Ruiz de Contreras) (1861–1934). Стоячи на позиціях християнської етики, педагог збудував таку умоглядну систему уявлень про соціальне виховання, в якій нерозривним чином пов'язані соціальне, моральне і релігійне виховання. Відповідно до християнського вчення Р. Руїс Амадо визначав цілі соціального виховання виключно як «тимчасові», оскільки соціальне виховання має спрямувати людину до вдосконалення індивідуальності і суспільства і підготувати її до виконання Божого задуму. Оригінальним у концепції про соціальне виховання іспанського богослова є розгляд таких явищ людського буття, як мова, право, культура, віра, традиція, праця, взаємодопомога та деяких інших, як певних умов включення людини до світу суспільних відносин, окремих елементів історичного соціального досвіду. Зміст соціального виховання передбачає, що людина, оволодіваючи елементами соціального досвіду, навчається жити спільно і поряд з іншими людьми, культурно поводитися в суспільстві, виконувати свої громадянські і суспільні обов'язки, цивілізовано діяти в системі суспільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До вивчення педагогічної спадщини Р. Руїса Амадо зверталися іспанські науковці Р. Санс де Дієро (Rafael Sanz de Diego), А. Гарсес (Antonio Sanguesa Garcés), М. Гонсалес (Manuel Revuelta Gonzalez), Х. Кінтана (Jose Quintana Cabanas) та ін. Найбільш детально досліджено проблеми релігійного виховання у творчому доробку Р. Руїса Амадо. Концепція про соціальне виховання іспанського педагога-богослова залишається нині мало дослідженою.

Мета статті – з'ясувати, які явища людського буття представлено в концепції про соціальне виховання Р. Руїса Амадо як елементи соціального досвіду та яким чином їх схарактеризовано.

Виклад основного матеріалу. Вихідною позицією концепції про соціальне виховання Р. Руїса Амадо була та, що людина приходить у світ земний соціальною істотою. Соціальність людини – це не набута у процесі розвитку якість, а дана від народження. У праці «Соціальне виховання» (Барселона, 1920 р.) педагог-богослов писав: «Людина є істота соціальна; вона народжується в суспільстві і призначається укласти частину його, відповідно до своєї природи» [1, с. 10].

Політичний соціум (батьківщина, держава), на переконання Р. Руїса Амадо, є природним для людини і потрібним їй. Дитина народжується в родині, не обираючи її; родина ж є часткою роду, народу. У дитинстві людина набуває підтримки від своєї родини, опановує мову, звичаї, культурну спадщину свого народу, своєї батьківщини. Отже, приходячи в соціальний світ, людина уже є часткою спільноти, громади, суспільства, тобто вона приречена на соціальне буття, і внаслідок того, що суспільство зрощує, виховує її, людина змушена слугувати спільноті, суспільно зобов'язана працювати на загальне благо [1, с. 11].

Згідно із концепцією Р. Руїса Амадо, спільноти розподіляються за принципом вольового втручання людини, тому вони бувають або утворені з волі людини (вільні спільноти, наприклад професійні об'єднання, промислові, наукові, художні товариства), або усталені без її волі (необхідні соціуми, себто родина, батьківщина, нація). Ніхто не обирає батьків і батьківщину, однак далі із джерел виховання, виховання, традицій постають суспільні обов'язки людей, і ніхто не може позбутися цих зобов'язань, стверджуючи, що не запитували про його згоду виконувати їх у світі. «Людина народжується, пробуджується до розуму, маючи тяжкий борг – поважати своїх батьків, які дали їй природне і моральне буття (щонайменше, якщо вони виховували її); поважати батьківщину, яка віддала їй культурну спадщину – скарбницю ідей, звичаїв, пам'яток, що пов'язують її з історичним минулим; поважати людство, що залишило для неї окультурену землю <...>. Саме з цього постають суспільні зв'язки, яких ніхто не може відкрито зректися; вони накладають довгу послідовність зобов'язань, для виконання чого людині необхідно надати усіх можливостей соціального виховання», – підкреслював педагог [1, с. 24–25].

У процесі соціального виховання людина навчається поведженню себе в суспільстві, включається у структуру суспільних відносин. На думку Р. Руїса Амадо, входження людини до соціуму відбувається унаслідок її прилучення до культурних цінностей і історичної пам'яті спільноти, пізнання

нею звичаїв, традицій, світогляду рідного народу, а також шляхом формування її як людини-християнина під егідою церкви [1, с. 25].

Із цих міркувань педагога-богослова витікає, що культура, віра, традиція, світогляд рідного народу – це ті невід’ємні елементи соціального досвіду, які уможливають інтеграцію особистості у світ суспільних відносин.

У книзі «Моральне виховання» (Барселона, 1913 р.) Р. Руїс Амадо зазначав, що «виховання – це моральне творення дітей, і воно має розглядатися як природна функція людської родини» [2, с. 1]. Під безпосереднім впливом родини дитина навчається розмовляти, поступово опановуючи рідну мову з її граматичними конструкціями, виразами, прислів’ями, людина пізнає «народну філософію життя» [2, с. 10].

Опосередкованим чином на людину уже із раннього дитинства впливає культура людства. Будучи часткою людського роду, людина несе на собі увесь вантаж історії. І, будучи пов’язаною з іншими людьми моральними узами, вона становить частку суспільства. Людська істота не приходять у цей світ сама по собі і не перебуває в ньому ізольованою ні фізично, ні морально, отже, вона передусім за допомогою виховання долучається до історії та суспільства [2, с. 70–71].

Традиції народу формують культурну історію. Немає жодного народу, в якого не передавалися би від покоління до покоління тисячі легенд [2, с. 345]. «Цивілізація – це спадщина, а усіляка спадщина – це дар історії. <...> народ без історичної традиції – це народ, позбавлений спадку; він перестає бути народом, перетворюючись на неясне скупчення справжніх пролетарів», – розмірковував Р. Руїс Амадо [2, с. 74–75].

В іншій роботі – книзі «Громадянське виховання» (Барселона, 1918 р.) – Р. Руїс Амадо зазначав, що кожна людина, успадковуючи від свого народу кров і культуру, є вінцем історичного розвитку. Так, він писав: «Кров, земля і історія (за релігією, мовою та звичаями) – це сукупність елементів того, що ми зevamo батьківщиною. Але *civitas* походить не від природи, а від права, від правового зв’язку, яким поєднані певні групи людей» [3, с. 3].

Право – це найважливіший елемент соціального досвіду, завдяки якому людина включається в суспільство й інтегрується до світу суспільних взаємин. Саме право уможливує становлення людини в суспільстві як громадянина, відповідального перед своєю батьківщиною. За вченням Р. Руїса Амадо, «*civismo* (громадянськість) – це усвідомлення нами обов’язку привносити свою частку на благо держави, від чого залежить щастя нашої батьківщини» [3, с. 4].

Для того, щоби людина змогла усвідомити громадянський обов’язок, має здійснюватися громадянське виховання. Адже тільки тоді, коли

громадяни усвідомлять свої права і громадянські обов’язки, настане час «сподіватися на уряд по-справжньому демократичний» [3, с. 36].

З-поміж громадянських добродійностей педагог називав такі: повага до влади; покірність перед законами; сплата податків і участь у громадських зборах; дотримання суспільного порядку; військова служба задля захисту батьківщини; сумлінне виконання професійних обов’язків, праця на благо розвинення мистецтв і промисловості, процвітання нації [3, с. 160].

Р. Руїс Амадо як педагог-богослов був твердо переконаний, що соціальне виховання має здійснюватися на засадах християнства, адже, за християнським вченням, усі люди мають рівну цінність. Отже, піклуючись про удосконалення суспільства, соціальне виховання буде звернено до щонайширшого загалу [1, с. 3].

Дві значні ідеї соціального виховання має досягнути розумом людина, а саме: ідею про взаємодопомогу і взаємний поділ суспільних благ та ідею про суспільний обов’язок. «Від утілення першої із цих ідей народжуватиметься суспільна любов, а здійснення другої ідеї матиме наслідком виповнення нашої моральної істотності, коли ми самозрікатимемося й жертвуватимемо на благо суспільства – родини, батьківщини, народу, держави... Це є вірний шлях, а не віяння модерністського альтруїзму. Ми потребуємо суспільства, тому що у ньому можливе наше гідне людське життя», – наголошував Р. Руїс Амадо [1, с. 22].

Основний смисл соціального виховання полягає в тому, щоби слугувати виконанню людиною обов’язків у суспільстві. Людина, будучи за природою соціальною істотою, лише в суспільстві здатна досягти власних найвищих цілей, а вони не полягають у виключно індивідуальному удосконаленні, а мають спрямовуватися на удосконалення суспільства загалом. Досягти покращення суспільства можна двома способами: по-перше, шляхом удосконалення кожного окремого індивіда як члена суспільства і, по-друге, шляхом установалення більш досконалого політичного устрою. Невід’ємною рисою соціального виховання, за висловом Р. Руїса Амадо, є те, що воно «за своєю природою є демократичним, саме тому воно більш властиве демократичним суспільствам; воно націлене на суспільне удосконалення шляхом розвинення усіх і кожного з індивідів» [1, с. 1–3].

Відповідно до християнської доктрини іспанський педагог розрізняв «тимчасові» і «трансцендентальні» цілі людського буття. Суспільство і суспільне буття людини вимірюються обмеженими «тимчасовими» цілями, соціальні інституції необхідні для «земного» буття, проте вони не супроводжуватимуть людину в житті «подальшому». Оскільки ж «земне» буття визначатиме «трансцендентальну» мету, людині необхідно саме

в суспільстві виконати свої обов'язки і заслужити любов Божу [1, с. 59–60].

Чим правильніше людина буде дотримуватися правил християнської моралі, чим повніше стане віддавати свої життєві сили на удосконалення спільноти, тим більше вона заслуговуватиме права на Божу благодать, на особистісне визнання. Соціальне виховання – це природний прояв суспільного буття, його трансцендентальна мета – привести людину до Бога через пізнання власного призначення у соціальному світі.

У концепції Р. Руїса Амадо про соціальне виховання значне місце відведено аналізу основних засобів соціального виховання, таких як праця, власність, влада, співпраця та взаємодопомога. За їхньою допомогою людина стає суб'єктом суспільних відносин. Будь-хто, живучи у спільноті поряд з іншими людьми, має працювати, а «для християнина – праця є і покаранням, і покутуванням». Працюючи, людина привносить свою частку на благо суспільства, тим самим виконує свій суспільний обов'язок [1, с. 74].

Будучи в моральному відношенні об'єднаною з іншими, людина стає часткою моральних спільнот – родини, народу, нації, і тому вона має піклуватися не лише про власні інтереси, але й про потреби цих моральних спільнот. У такому сенсі розуміється причетність людини до власності – не тільки приватної, але й родинної, муніципальної, національної та ін. Відповідно до християнського вчення «Бог створював усі речі, не розподіляючи їх між людьми (для усіх людей), не визначивши наперед, котра має підпасти під порядкування тієї чи іншої людини» [1, с. 84].

Влада, відповідно до християнської доктрини, має за мету єдине – слугувати благу спільноти. Соціальна функція влади полягає в тому, щоб об'єднувати суспільство. Крім того, влада – це життєва основа будь-якого суспільства, за міцної влади суспільство кріпне, за слабкої – підупадає. Міць влади – це ознака моці суспільного організму. За висловом Р. Руїса Амадо, «суспільство без влади – те саме, що людина без розуму та волі» [3, с. 162].

Розкритикувавши ідеологію соціалізму, передусім, за її націленість на те, щоби «зробити усіх рабами держави», іспанський педагог-просвітитель зауважував, що у вирішенні «соціального питання» варто спиратися на соціальне виховання. Так, справджуючи свою провідну функцію підготовки людини до суспільного життя, соціальне виховання уможливить розв'язання суперечностей між господарем і робітником, слугує «гармонійному синтезу та співзвуччю інтересів усіх» [1, с. 17].

Будучи складником морального виховання, соціальне виховання має ґрунтуватися на «уроку-мінні і розсудливому виконанні волі». Щоправда, зазначав Р. Руїс Амадо, окрім егоїзму індивідуального, може виявлятися егоїзм суспільний, «не лише егоїзм мене, але й егоїзм мого», коли в людині панує дух приналежності, «дух класу», і це є не менш загрозливим, аніж індивідуальний егоїзм. Соціальні групи, класи, корпорації мають організовуватися в інтересах усіх членів спільнот, і вони мають бути результатом згоди – «миру, а не війни» [1, с. 22–23].

Висновки. В іспанській педагогічній думці першої третини ХХ ст. Р. Руїс Амадо одним із перших серед педагогів-теоретиків – представників католицького напрямку – звернув увагу на важливість визначення провідних умов інтеграції людини до соціуму і, відповідно, окреслення того інструментарію соціального виховання, за допомогою якого людина освоює соціальний досвід. За традицією, іспанські католицькі педагоги ставили індивідуальну трансцендентальну мету – спасіння людської душі – вище за соціальну мету – громадянську згоду, тим самим концептуально розглядали християнське виховання як «антисоціальне» (термін Р. Руїса Амадо [1, с. 61]). Спроба Р. Руїса Амадо заглибитися у вивчення засад суспільного буття людини мала своїми наслідками розкриття ним спектру умов входження особистості у світ суспільних відносин та витворення оригінальної концепції про соціальне виховання. Центральне місце в цій концепції відведено положенню про те, що, навіть народжуючись соціальною істотою, людина ще має долучитися до соціального світу. Це тривалий процес, який, за вченням педагога-богослова, здійснюється завдяки соціальному вихованню за допомогою свідомого і діяльного освоєння людиною основних елементів соціального досвіду – мови, віри, права, культури, праці та ін. Авторська концепція про соціальне виховання Р. Руїса Амадо відкривала шлях до постановлення перед іспанською соціальною педагогікою у 1920–1930-х роках значно складніших питань, аніж протиставлення виховання індивідуального і соціального.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ruiz Amado R. Educacion social. Segunda edicion. Barcelona : Editorial Libreria Religiosa, 1929. 152 p.
2. Ruiz Amado R. La educacion moral. Sedunda edicion. Barcelona : Libreria Religiosa, 1913. 575 p.
3. Ruiz Amado R. Educacion civica. Barcelona : Libreria Religiosa, 1918. 210 p.